

VIERDE BOEK

VAN DE

GELDERSCH
GESCHIEDENISSEN.

I N H O U D.

1. **M**erkelijke voorspoed der Vranken. Keyser Carel de Groot beoorlogd de meyneedige Saxenaers. 2. Herbouwt den Burght tot Nymegen; vele Saxens worden gedoopt, welker Koning Widekind ende andere Over-Rhijnsche hy verstaet. 3. Straft de afvallige Saxen, geeft aen Widekind en de andere Saxische stroopers genade. 4. Wreekt den moord zijner bond-vrienden ende dienaers: verdraegt met de Noordluyden ende Slavoniers. 5. Bereyd eene vlootte tot weer van de Noord-mannen, ende verplaetst de moedwillige Saxens. 6. Voltreckt het Valk-hoff tot Nymegen, ende is met der Deenen Koning Godefrid in oorlog. Sijn zoon Lodewijk Keyser. Overloop van den Rhijn. 7. Rijx-dag tot Nymegen. Duer stad vveck geschonken. De Deenen ende Vranken oneenig. 8. Eerste Graven van Cleve ende Teysterband. Onrust tusschen den Keyser en sijne zoonen. 9. De Noord-mannen verwoesten Wijk, Antwerpen, Zee-land, Vtrecht, Nymegen ende Aken. 10. Eenige Velouwsche plaetzen aen de Kerk van Vtrecht geschonken. De zoonen van Lodewijk over de scheidung harer Rijken vereffend. 11. De Noord-mannen verlaen de Batavieren en Vriesen. Erick Heer van Wijk verzoent weder met den Keyser. 12. Nieuwigheeden van Heer Balduin van Heusden. 't Graeffschap Zutphen. Opsteygeren der zee ende 't graeven van de Lecke. 13. Lothaer verwerpt sine vrouwe ende hertrouwt met Vastrade in ondank van den Paus. 14. Lodewijk Koning van Austrasien deylt sijne Landen onder sijne zoonen. Der zelver onderling besteck. 15. Sijn zoon Lodewijk loert op Vrankrijk, maer verdraegt ten lesten, ende slaet met den Noord-mannen.

ONaengesien de Sicambers, Ufpiers, met hun nabueren de Twentenaers en Westfaelingen, aen geene zijd Rhijns, duckwijs, als voor heen gezeyd, sich hadden verftout over Rhijn te koemen, ende de Roomsche bezettinge aldaer aen te treffen, konden zy echter hun voorneemen niet vol-voeren, dan nae taenneemen van den geluckigen naem der Franken. Want hoewel dezelve een wijle tijds ontrent den stroom met de Roomsche macht moesten worstelen, hebben zy evenwel, eyndlijken door-breekende, de Fransche over-buyrte aen den beneden Rhijn (waer van de geringste pluck niet en is onse Gelderland) ingenoomen: ende na 't verstooren niet alleen der Romeynen, maer ook van de Wandelen en Gotthen, die wt de bovenste Rhijn-paelen tot na Spanien waeren veriaegd, als mede nae het temmen van de Borgondiens en andere volken, heel Vrankrijk bemachtigd. In hoe beknoopten tijd dit alles zy

beschickt, blijkt hier wt, dat van de tijden der Keyseren Valeriaen ende Gallien, wanneer de naem der Franken eerst ruchtbaer wierd, tot op het Rijk van Clodio zoon van Faramund, die eerst aen dese kant Rhijns een vaste voet geset heeft, ongeveerlyken bevonden worden 170. Jaeren. Hier by reekende den tijd tot desen Karel, zal 't alles nauwlijks 600. Jaeren konnen wt-brengen; want dese zijne vlerken beyde over Duyts-land en Italien heeft wt-gebreyd; ende daer over ook de eerste van zijn geslacht Keyser van de Westersche landen is ingewilligd. In den aenvang deed hy alle vlijt, om de Saxenaers ende Noord-mannen, zijne selste vyanden, van den Rhijn ende van den hals zyner onderzaeten af te keeren. Want gelijk wel eer zich de Sicambers ende daer nae de Franken tegen den Romeynen, zoo hebben in tegendeel de Noord-mannen zich tegen de heerschappy en voorspoed der Franken steeds gekant. Karel leggende een Rijxdag tot * Worms, beraedslaegde daer onder anderen over

768.

770.

* Worms.

over den Saxifchen oorlog. Daer nae Saxen in-treckende heeft ten eerften 't Slot *Heresburg* over-weldigd, ende den Afgod * *Ermenful* tot den grond toe vermorfeld, draegende in de rechter een roos in een Krijgs-vaendel, ende in de linker-hand een weeg-fchael. De wtkomft hier van was, dat de Saxifche Boodfchappers den Koning tot by de * *Wezer* tegen-gaende, vrede ver-worven, overlevende twaelf pands-luyden. Daer nae bykants twee iaeren toe-brenghende om de * *Lombardijs* wt Italien te verftooten, ende verftaende dat zich de Saxenaers op een nieuw onder 't beleyd van den Koning *Widekind* begon-nen te reppen, heeft zich met vier benden volks nae den Rhijn gefpoed. Aldaer is op die by-een-komfte beraemd, dat men die bond-breekers, die tegen alle reden zoo lang verfteend bleeven, inet geweld van wapenen (hoewel op een on-christe-lyke wijze) het Christen-gelooff zoude op-drin-gen. Na veel vechtens en fchermutzelen, ging hy hun landen dan te vier en te zwaerd af-loopen. Na 't veroveren van * *Siburg* aen de Lippe, 't ont-fetten en herbouwen van *Heresburg*, heeft hy be-legert het Slot van *Bruinsberg* op de rechter boord van de *Wezer*. Als de *Keyfer* hier itae, om de meyneedigheid van fijn Stadhouder naer Italien was geroepen, naemen de Saxen op 't aenftooken van *Widekind*, de wapenen weder in de vuyften, ende *Heresburg* des lands fleutel op nieuws ver-mcefterende, moesten effenwel de aengevangene belegeringe van *Siburg* ftaeken; vermits *Karel* na 't stillen van den Italiaenfchen oproer, daede-lyken op *Worms* reyzende ende een nieuwe macht na Saxen voerende, zijn leger aen de Lippe neder-floeg; daer een degelyke menichte Saxe-naers, de wapenen met den haet af-leggende ende zich willens over-geevende, den zaeligen doop ontving.

* *Eenige maeken hier van Hermes-zuyl, ofte pijler van Mercurius. Dan 't is gelooffijk, dat de Duytsche al zoo weynig van desen wtbeemfchen God der welpreekendheyd, der dieven ende koopluyden, als van de Griexfche taal hebben geweeten. Daerom zoude ick Buchel toe-stemmen, die, in zijne Aen-teyk, op Beka, desen Afgod zoo veel meynd te be-duyden, als Heer-man, ende Heyr-man niet an-ders dan een Leger-god, ofte een Man van 't Heyr. Want ook Iornandes in zijne Gothifche Gefchied. verhaeld, dat de Duytsche den Krijgs-god Mars altoos seer fcherpelijken hebbengeveyerd, ende hem de lichaemen der gevangenen op-geofferd. 't Welk men ook zeyd wel eer te zijn gebruykelyk geweest in Drent ofte Twent, daer men de vreemdelingen aen zeeker een outer, by haer genoemd Duyvels-kot (gelijk in oude tijden by den Schythen) placht te flachten. Ende daerom gist Goropius Becanus niet zonder reeden, de Duytschers Gaer-mannen ge-heeten te zijn, dat is Krijgers, als de welke zich meest onder een by den oorlog en roof geneerden. 't Gevoelen van Adam van Bremen is mede niet ongerijmd, dat te weeten Ermenful zoo veel zeg-gen wil als iermans zuyl, ofte een toe vlucht van alle man: noch van de geene die dit passen op Ar-minius den over-winner van *Quintilius Varus*. Een ieder neeme wat hem best aenstaet. Voor my, ick en wenschte om den keur niet vanden haene-balk te vallen. Siet ook, beliest het u, Tefsemacher op het 83^e blad.*

2. 't Volgende Iaer gaf *Karel* laft, den *Burcht van Nimwegen* aen de *Wael* op 't cierlijxte weder op te timmeren. Als hy aldaer in den voor-tijd zijn Paeffchen had gehouden, kaemen hem veele Vorften en edelen wt Saxen-land smeeken, dat het hem niet wilde verdrieten noch een tocht in hun gewesten te doen, alzo de meeste doch ge-find waeren den Christen-dienst ende 't heylige doop-water aen te neemen. De Koning liet hier op eene vergaderinge te *Paderborn* beleggen, om dat op die plaetz, zoomen fchrijft, veele stroom-en ende *water-bornen* 't zaemen ftraelden. Daer was een 't zaemen-rottinge van alle Hertogen, Graven, Bander-heeren, Ridders, Edelen, ende een geweldige hoop gemeen volks wt Saxen-land. *Widekind* mackte zich alleen te soeken, die zich wt vreeze nae *Sigefrid* Koning der *Deenen* begeven had, om hulp te erlangen. Als *Karel* op den gezetten tijd verscheen, dien de aenwas van Gods kerke een groote lust was om te zien, beloofden zy alle met eede, nae verkregene ver-giffenis van haere veel-voudige wederfpannighe-den ende ontfangenis van den doop, den waeren God ende eenigen faligmaker des werelds voort-aen te zullen aanbieden, op verbeurte van haer adeldom ende alle goederen. Dit alles na wensfch toegaende, mackte *Karel* van *Paderborn* een Bifdom, laetende daer een Godvreezend ende bespraekt man, om met zijn leer en leven het bo-orige volk te onder-richten, ende de kennis van 't Christen-geloove onder hen vruchtbaer te maeken: ende door 't geluyd van wiens woord meer gevoorderd is dan door 't geluyd van ba-fuynen. Daer nae heeft hy * *Engeren* 't welk wel de vernaemdste sterkte was van *Widekind*, be-machtigd, ende een tocht nae Spanien gedaen, op de beede van *Ibnalarch* Vorft der *Saraceenen*, die met een staetigen fleep van Grooten in *Duyt-land* over-koemende, hem toefeyde, met de zyne den Gods-dienst te willen belijden, zoo hy de overige *Saraceenen*, die alle geweld en over-laft deden, zelfs kam verflaen. Dewijl hy zich aldaer wat op-houd, laet *Widekind* verluiden dat *Karel* van den *Saraceenen* was om-gebracht. Ende voortseen heyr zoo wt zyne onder-faeten als in *Denemarken* by een raepende, bekoorde de gemeente, om hem nae den Rhijn te vergezel-fchappen, ende alles door 't vier ende de fcherpte te verdelgen. *Karel* dit gewaet wordende stuerde in der haest eenige troppen voor wt, om den vyand tegenweer te bieden. Waer op hy zelfs af-koemende, te *Duyts* tegen over *Cole* een dagh-vaerd beriep, ende volk liet werven. 't Iaer daer aen trock hy met al zyne macht over *Rhijn*, bracht de *Saxen* by *Boekholt* na een groote neder-laege op de vlucht; ende voorts in *Westfaelen* tredende, nam al het volk in zyne beschermin-ge. Daer nae vergaf hy die van *Angeren* ende * *Oostfaelen* aen de *Wezer* haer mis-bedrijff, die gijfelaers te pand lieten, met dit beding dat zy Christenen zouden worden. 't Volgende iaer besocht hy wederom *Heresburg*, ende hield te * *Lipfpring* een Rijxdag. Na dese en andere voor-vallen, begaf hy hem na *Romen*, daer hy met ongemeyne pracht is in-gehaeld, ende om de

* *De Westfaelen waeren, die westelijken aen de Wezer na den Rhijn toe paelden: de Oostfaelen, Oosterlenders of Oosterluyden onthielden hun na 't Oosten van d' zelve stroom.*

* *Vifurgis.*

771.

* *Longo-bardi.*

* *Sigebur-gum, quasi Du-gum Sigambro-rum.*

776.

777.

* *Angaria. sedes Angri-variorum inter VVest-falos & Erisios.*

778.

779.

* *Lipif-fons.*

VOORT-

voort-settinge van den Christen-dienst met heerlijke voor-rechten beschonken. *Pipin* werd door den Paus Koning van Italien, ende *Lodewijk* zijn andere zoon Koning van Guienne gekroond. Middeler tijd begonden de volken over Rhijn tegen hem op te staen, ende een machtig leger by een hebbende aen de stroom de * *Hees*, die boven *Lingen* zijn mond in de Eemse spoelt, al wat tusschen ofte over Rhijn en Maese was, met moorden ende branden te door-loopen. Als *Karel* hier van verwittigd etlike troppen daer heen afveerdigde, die van den vyand wierden nedergehackt, was hy gedwongen, by een hoopende wat hy kond, een nieuwe kans te waegen. Dan zoo haeft hy in aentocht was, koos den vyanden het haefe-pad, waer van veele ofte gevangen ofte dood-geslaegen wierden, hun landeryen deerlyken bedorven, ende alles van de Hees af tot de * *Elve* toe door 't spits geiaegd.

3. Als *Widekind* daer na zyne land-en onderzaeten weder in 't geweer bracht, ende de Slavoniers het hoofd na opper-Saxen keerden, heeft *Karel* aen dese zijd Rhijns een leger op-gericht, ende in drie strengen verdeyld, gevende 't gebied daer over aen *Adalgijs*, *Gailo*, ende *Volcaed*, zyne Kaemer-Stal-ende Hof-meesters. Dese in Saxen koemende om de Slavoniers te doen verhuysen, fochten aen de inwoonderen, welke zy voor goede vrienden aenfaegen, heul ende hulp: maer dese hebben op 't aenrockenen van *Widekind* den Franken niet alleen aengetaft, maer de doorluchtige mannen *Adalgijs* en *Gailo* om 't leven, ende 't overige leger op de vlucht gebracht. *Karel* op 't spoedigste aen de *Wezer* en * *Aller* volk gaerende, heeft de Saxen zoo beiegend, dat sy niet alleen haer selve, maer ook de oproerfichters in handen gaeven, van dewelke op eene reys 4500. onder 't zweerd moesten bucken. † Doen ter tijd is over-leeden *Gregoris* derde Bisschop van Utrecht, ende in de Servaes kerke begraven; ende naer hem gekoemen *Adelbrick*. De Saxenaers zoo duck ingebreydeld en overheerd, lieten evenwel niet af by gelegentheyd *Widekind* wederaente hangen. Waer over *Karel* 't naeste iaer tegen haer op-trock, vallende nae 't verwoesten van hun landeryen door *Duringen* in Westfaelen, ende sijn volk tot aen de Elve omvoerende, kam door *Staffort* en *Ascanien* weder in Franken-land. De zoone ondertusschen, hebbende de Westfaelen in een grooten slagh neder-gemaakt by 't dorp * *Diepenhout*, reysde vorder na zijn vader tot Worms: daer hy tegen 't volgende iaer eengeweldig heyr by een trock, waer mede alsoo hy Saxen dwars door-liep, is *Widekind* eyndlyken door alle de slaegen zoo getemd, dat hy gyselaers in handen krijgende, neffens Hertog *Albro* en andere, aen *Karel* op zijn Koninglijk woord hem zelve 't zaemen met zijn gantsche land over-gaf, ende onlangs daer nae den doop ende 't Christen-geloof aennam. Na 't bedwingen van de ooster-Saxische zee-schuy-mers, die wt Engelland waeren gebrooken, ende na dat *Karel* Koning van Bohemen was verklaerd, heeft hy den Rhijn te Colen met twee bruggen beslagen, ende nae de Elve treckende, de bene-

denfte Slavoniers met de *Wiltens* vermeertert, keerende alsoo weder met overwinning aen dese zijd Rhijns, alwaer hy 't volgende iaer sonder oorlogs-buyen versleet. 't Andere iaer daer aen ontstond de Hunnische krijgh, die wel acht iaeren achter een duerde. In d'welke wanneer de Saxen noch 't elke reyse nae ouder wijse Gods ende des Keyfers gebooden te buyten gingen, ende eenige zynere Oversten en soldaeten op de reyse naer Vriesland door wege-lagery af-stroopten, heeft *Karel* zijn hert-zeer en haet een tijd lang in-getropt, tot dat hy 't volgende iaer twee aensienlyke legers dede toe-rufften, waer van 't een by hem, ende 't ander by zijn zoon *Pipin* Koning van Italien werd aen-gevoerd. Hier door wierden de vyanden zoo weemoedig, dat zy hun geweer ende vaenen neder-leggende, daer-en-boven met gevouwen knyen om vrede en vergiffenis baeden, onder be-cedigde beloften en overgevinge van adellijke pands-luyden, van voortaan niet meer te zullen oproeren. De Koning, hellende nae zijn aert meer tot erbarmenis dan tot straffe, nam ze alle in genade aen, zoo nochtans, dat hy den derden-man elders buyten 'slands liet vervoeren.

4. Nae dood van *Adelbrick* is * *Thidart* een Vries vijfde Bisschop van Utrecht geworden. Ten selven tijde hadden sich veele Saxen, des Konings gunst met den voet stootende, in de ongebaenfte plaetsen van Saxen-land versteeken. Waer over *Karel* alle Vorsten en Edelen des gedachten lands als zyne eed-geuootten by hem ontbood. Doen kam ten voorschijn *Wilza* Koning der * *Abotri-ters*, die naer voorgaende hand-tastinge van trouwe ende gehoorsaemheyd zijn wegh weder nae huys neemende, van de Saxische knevelaers is onderschept ende ongenaedlyken vermoord. *Karel* onstuymig ende in 't hert gequetst over de dood van zijn bonds-vriend, heeft seer strengelyken desen neder-slag op de woest-ballingen, zoo veel hy 'er konde bekoemen, gewrooken. Als hy op 't volgende iaer naer Nimmegen, ende voorts geluckelyken nae zijn gewoonlyke rust-plaetz * *Aken* trock, zijn hem aldaer deffige geschenken en vriendlyke dienst-aenbiedingen gedaen van Paus *Leo*, van *Aaron* Koning der gesen, en * *Kerk*-hoofd van Ierusalem, alsook van *Abdella* Koning der Mooren ende meer andere Grooten. 't Naeste iaer was men al wederom doende met de Saxen te temmen, ende wraek te haelen over de moord van den Oversten *Godefrid*, die op zijn bevel naer Denemarken gaende van dit boos gespuys onder wegen was omgebracht. Dewijl hy te † *Herestel* in Saxen, zijn eygen timmeragie, overwintert, hadden de Saxen over de Elve, zyne af-gezondene land-Richters, eensdeels in hechtenis gezet, eensdeels dood-geslaegen, ende sommige, om ze tegen andere te verwisselen, in 't leven gelaeten. *Karel* ging 's iaers daer aen met een leger tegen de over-loopers te veld, vernielende 't gantsche land tusschen de Elve en Weser; die over de Elve wierden door zyne Veld-oversten tot vier duysend toe neder-

† *Ita Megapolitanos tum vocatos volunt, die van Meklenburg. Alij Obotritos scribunt.*
 † *Herestellum. Dese Stad light in 't Stift van Paderborn, en verschilt van dat Harstal ofte Haristallum, 't welk een Slot aen de Maes is omtrent Maestricht, ende door Pipin op den Brabandschen bodem gebouwd.*

geveld:

* *Hesus.*

* *Albis.*

781.

* *Alera.*

785.

* *Daip-
20870.*

791.

794.

* *Theo-
dardus.*
795.

796.

* *Aquis-
granum.*

* *Patriarch.*

797.

798.

799. geveld : waer op de andere gijzelaers te pand laetende, eene vrede verkreegen. De Koning op 't voor-iaer Saxen op nieuws bezoekende, legerde sich by *Paderborn*, daer hy de troppen van een deylende, fijn zoon *Karel* met de helfte van 't volk af-veerdigde, om met de Slavoniers in befpreck te treden, ende de Saxen die men de *Nordluyden* noemde in zyne befchuttinge te ontfangen.

800. 't Naefte iaer is wt het leven geruckt *Thidart* Utrechtsche Biffchop, ende in zyne ftede gefield zijn lands-man *Harmacaer*.

5. Omtrent het zelve pas begonden de Noord-mannen ofte Deenen, na dat fy te voren met een ruck ende als ter loop de Nederlandsche zee-rack hadden begroet, met geweld in te fpannen, om alle zeeën ende haevens foo van Vrankrijk als Nederland onghuyrd te maeken. Waer over *Karel* aen alle hoeken der zee, ende aende de deuren vande ftoomen die in de Noord-zee zich loffen, bequaeme wachten bestelde, die mal-kanderen verpoofende dagh ende nacht een waekend oog hielden, dat zyne Ryken en landeryen mochten blyven onbefchadigd. Tegen de felve liet hy ook een vloote wt-ruffen, voornamelyken aen de ftoomen welke in de Noord-zee wt-liepen, om den ingang alsoo fyner landen van alle roveryen te bevryden. Daer nae te *Mentz* een Rijk-dag houdende, ende voort na *Romen* trec-kende, wierd aldaer door *Paus Leo* den derden, op aenhouden van 't volk en de Geestlijkheyd, van Koning der Franken en Lombardiërs, naef *Augustulus* eerste Roomsche Keyfer gemackt van 't Westen. Twee iaeren laeter heeft de *Paus* den Keyfer in *Duyts-land* befocht, ende niet alleen te *Colen*, 't *Aken*, ende elders veele Kerken ingewijd, maer ook op des Keyfers beede met groote pracht te fcheep nae * *Keyfers-waert* toe vaerende, den leeraer *Suibert*, die van veele vermeynde wonder-teykens berucht was, op de rolle der Heyligen doen fteilen. Ondertuffchen bestonden de Saxen op nieuws hun hardneckige koppen op te fteeken. De Keyfer, om hun trofen overmoed eens in te toomen, is met een geweldig heyr op hun bodem aengevallen, ende heeft de gevangens in grooten getal met wijven en kinderen doen verbrenge nae die landen, die nu fchuylen onder de naemen van *Gelderland*, *Brabant* en *Vlaenderen*, vergevende de Saxifche gewesten aen de *Abotriters* ofte *Meklenburgers* zyne bonds-vrienden. De andere Saxenaers dit verneemende, packten sich aen kant, met meeninge om nae 's Keyfers vertreck hun oude plecken in te nemen. *Karel*, om defen aenflagh onvruchtbaer, ende het altoos-driefftig volk eens macker te maeken, verkoos eenige heymelyke Richters, * *Vee-mefcheepen* genoemd, met bevel om de boofdoenders ende in 't byzonder de bond-brekers onverhoord ende in 't verborgen aen 't leeven te ftraffen. Dit hals-gerecht vast gefield zijnde, wierden de Saxenaers doorgaens foo bedonderd, dat fy hen opgaeven op defe voorwaarden, dat fy haer Duyvelf-gelooff en krijgelheyd in een oprechten Gods- en Keyfers-dienft zouden verkeeren.

6. *Karel* nae 't af-leggen van defen bloedigen oorlog, Kerftmiffe tot * *Diedenhoven* gehouden, ende 't Rijk der Franken onder zyne zoonen *Pipin* en *Lodewijk* verdeyld hebbende, is door de *Mofel* na den *Rhijn*, ende alsoorecht nae *Nim-megen*, een heerlyke Stad in de *Betouwe*, te

806. fcheep voorftroom af-gefackt, daer hy om het

Paefch-feeft te vieren over-bleef. Doen zijn zoon *Karel* de Slavoniers verfloeg, was de Keyfer middeler tijds tot *Aken*, daer hem van den Koning van *Persien* en anderen treffelyke fchenkingen wierden gehandreykt. 's Iaers daer nae trock hy in de *Lente* wederom na *Nim-megen*, alwaer doen, zoo men gift, nae vieringe van de *Paefch-daegen*, de lefte hand wierd geleyd aen 't cierlijk ende noch heden ten dage in wezen zijnde *Valk-ofte* eer *Vranken-hoff*. Twee iaeren laeter als de Gefanten des Keyfers, ende van *Godefrid* Koning der Deenen aende *Elve* by-fpraek houdende over den oorlog, den *Abotriters* door hem aengedaen, onverrichter faeken waren gefcheyden, is 'er op gevolgd *Godefrids* tocht, in d'welken hy gantsch *Vrieland* ende de omleggende eylanden gehoorfaemheid en swaere ongelden heeft op-geleyd. *Karel* fijn volk van alle hoeken by eenvoetende, ende voort aen de *Aller* en *Wezer* de wt-komfte verbeydende, kreeg buyten vermoeden kondfchap, dat de Koning van zijn helbardier was door-ftooken. *Karel*, hebbende buyten ende binnen alles bevreedigd, ende een Rijk-dag tot *Aken* gehouden, zond drie legers wt, een nae den *Donauw* om de verfchillen van de *Hunnen* met de *Slavoniers* te bemiddelen, 't anderde tegen *Engelland*, ende het derde over de *Elve* tegen de * *Lijf-landers*; hy zelve trock nae * *Boulogne*, bouwende aldaer de zee-backen weder op, ende te * *Gent* aende *Schelde* zyne vloote befichtigende, keerde tegens den winter weder naer *Aken*, befteedende den overigen tijd van 't iaer met allerley gefanten te verhooren, ende heylfaeme keuren te maeken, die hy wilde dat over de *Westerfche* landen stad zouden grijpen. 't Volgende iaer wierd zijn zoon *Lodewijk* van hem tot Keyfer en fijn Rijk-medegenoot gekoozen, ende mede een fterre met een fterf gefien, daer nae eenige maenden des Keyfers dood opvolgde, wanneer effen te voeren door een hemels-vier was verbrand de houten *Rhijn-brugge* te *Mentz*, een tien-iaerig ende over-aertig werk. *Lodewijk* ervende van fijn vader niet alleen 't Keyferdom, maer ook de overige Rijken en Vorftdommen, fchickte sich tot het bewind van faeken, ende gaf eerst eerlijk verhoor ende af-fcheyd aende, zoo tot fijn vader als aen hem af-geveerdigde, Gefanten. Ten welken tijde de *Rhijn*, boven maeten op-geblaefen door de stort-vlaegen ende het van de *Switfersche* bergen af-daelend *Incuwater*, boven fijn beftreck gingh, ende onwaerdeerlyke fchaede aenbracht, byfonder aen de laege gewesten, als onder anderen onse *Betouwe*. Daer nae verloff genoomen hebbende van de *Constantinopelfche* Boodfchap, als *Bernard* Koning van *Italien* den Keyfer fijn oom den ingang fyner landen belette, is hy van *Lodewijk* hier over gevangen, gebind, in een Klooster gefchooven, ende aldaer korteling van verdriet geflorven. Sijn verblijf-plaets was meesten tijds *Aken*, daer in een by-een-komft door de Geestelikhed veele faeken wierden af-gehandeld, raekende den ftand der Kerken, welke in *Nederland* nu vast begonden aen te groeyen. In de gemelde Stad keurde hy naderhand op een Rijk-dag fijn oudsten zoon *Lothaer* tot Keyfer, ende zyn mede-hulper. Middeler tijd kamen de Noordmans met een vloote van acht fcheepen de ftand van *Nederland* wederom befpringen, die van 't volk aen de reede nae hun beste vermogen wierden afgeftuyt.

807.

809.

810.

811.

816.

819.

7. 't Vol-

* *Casaris-werda*.* *Vee-mefchep*.* *Divodunum, Theodoms villa, Thionville*.* *Hilivones, fve Livones, * Banonia Gallie Belgica, * Gandavum, olim, uti & Gallis hodie, Gand,*

820. 7. t Volgende iaer veroorzaekte het dompigh en regenachtigh weder (gelijk veel tijds) in dese gehuchten een schrickelyk peft-vier, ende daer na geen min vervaerlyken honger. De Keyfer speurende de wispeltuerigheyd van zyne zoonen *Lottaert, Pipin, en Lodewijk*, ende bevroedende dat by zijn af-sterven over 't scheyden en deylen naderhand onheylen mochten ontfaen, bewees 's iaers daer nae op een Rijx-dag tot *Nimmegen* aen elk kind zyne gedeelte; doch te vergeefs, vermits hy daer nae noch een vierden zoon *Karel* * den *Kaelen* by zijne tweede vrouwe *Iudith* verweckte. Van *Nimmegen* naer *Thionville* treckende, stelde eenige ballingen in hun ouden staet. Beyde volgende iaeren was 'er een harde vorst, sferste en aerd-schuddinge, zonderling omtrent den *Rhijn*-streek. *Karel* zijn voor-saet had, als geseyd, veel werx met *Godefrid* Koning der *Deenen*, wiens navolger *Hemming* eene vrede met hem in-ging. Wanneer na hem *Sigefriden Anulo*, neven van *Godefrid*, oyer 't opper-gebied niet wisten te vereenigen, viel het eyndlyken wt tot een treffen, ende zijn beyde gestruykeld. Die de zijd van *Anulo* hadden gehouden, hebben hier op na een bloedige overwinninge, *Regefriden Harold* in 't Rijk gedrongen. Dewijl *Regefrid* door *Harold* verdreeven sijn kants ter zee verfocht, ging *Harold* met den Keyfer een verbond oprichten, ende terstond door *Godefroys* nakoemelingen wt het Rijk gestooten zijnde, een ootmoedelik verfoek doen aen Keyfer *Lodewijk*, ende op der daed Christen wordende, is by *Mentz* met zijn gemael, broeder, kinderen, ende menichte van lands-luyden gedoopt. De Keyfer sijn doopheffer, geen raed ziende om hem met gemack weder in sijn rijk te helpen, schonk aen *Harold* eenige Heerlikheeden over de *Elve*, ende aen zyn broeder *Erick* niet alleen 't Graeffschap *Rustringen* aende zee in *Oost-vriesland*, maer ook de doen machtige Stad van * *Wijk te Duersteden* aen den *Rhijn*, welke eertijds onder *Gelderland*, dan nu onder 't *Sticht* behoord. Twee iaeren laeter als *Harald* zyne voogdye niet met rusten konde inhouden, liet de Keyfer te *Nimmegen* een Rijx-dag leggen, daer de *Deensche* Koning, die *Harald* had verstoeten, sich in eygen hoofd beloofde in te stellen. Maer dewijl hy achter-bleef, is het te vermoeden, dat de saeken van *Harold*, neffens der *Deenen* en *Franken* onderlinge verschillen na derhand aen den stroom de * *Eider* op de paelen van *Denemarken*, zyn by-geleyd. Doch alzo *Harold* sich al te verbolgen tegen syne lands-gepooren aenstelde, ende door 't vernielen van eenige dorpen sijn verbond, met gyselaers bevestigd, te rugge ging: bestonden de neeven van *Godefrid* in der haest volk te werven, ende den *Franken*, die nergents op verdacht waeren, wt hun leger aen de *Eider* ende op de vlucht te slaen, meda sleepende wat sy konden draegen. De *Deenen*, om der *Franken* wraek voor te koemen, deeden aen den Keyfer door een staetige bezending opening van alles, verklaerende, hoe noode zy zulke middelen hadden gebruykt, ende dat sy 't beramde verdrag voorts willigh waeren in alle syne deelen na te leeven. Omtrent dese tyden is in stede van den over-leeden *Harmacaer* gesteld *Ricfrid* een *Vries*, tot sevenste *Biffchop* van *Utrecht*.
821. * *Carolus Calvus*.
822. * *Darestanum, Tactio Batavodurum*.
823. * *Eidora*.
- 824.
- 825.
- 827.
830. 8. Niet veele iaeren daerna is *Balduin* de levende *Grave* van *Cleeve* en *Teisterband*, den weg van alle vlees ingegaen, die mede op de wtvart

van *Karel* den *Grooten* was geweeft; achterlaetende drie soons *Lodewijk, Everhard, en Robert*. Hy had tot een broeder gehad *Robert*, die zonder vrucht kam te sterven; tot een vader *Iohan*; tot een bestevader *Curo*, die Keyfer *Karel* had gedient tegen de *Saxenaers*; syn over-groot-vader was geweeft *Rinold*, Overste van *Pipin*; syn bet-over-groot-vader *Diderick*, ende hooger klimmende † *Elias Gralius*, van wien, en van den * *Swaen* die hem zoude hebben gevoert, veele soete kluchten worden verteld.

† *Andere heeten hem Gralius, vermits het een geboore Griek was, en vermoeden hem geweeft te zijn dien hoog-gachten man Spatharius, die aen Iustinianus Rinometus het hoofd af-geslaegen ende aen zyn nazact Philippicus, dien by voor Veld-heer diende, heeft over-geschickt, die hem dient halven zoo had bezind, dat hy bykants zyn Keyfer-rijk en ontzag met hem deylde. Doch wanneer aen Philippicus, naer een een-jaerige opperhoofdicheyd, de oogen waeren wt-gegraven, is Elias wt beschroomtheyd gevlucht naer Vrankrijk tot Martell, ende door dezès bestel gekoppeld aen Beatrix van Cleve. Waer over Elias desen zyn Christoffel in alle oorlogen verzellende, ten lesten op 't jaer 734. in een kamp tegen de Saraceenen is gebleeven. Ende na dien hy achter-bleef, wierd hy geloofd weder gegaen te zijn daer hy eerst van daer kam. De waerheyd van welke zaak de Cleeffche Tijd-boeken en andere ten naesten by bevestigen, die een-bellig op het jaer 711. aen het Graeffschap van Cleve zyn begin geeven. Siet hier van breeder Tefmach. op het 104. en volgende blaeden; die alhier op een kruys-weg staet, ende eerder vind wat te verwerpen als wat te kiesē.*

* *Dese klucht is zoo oud, gemeen en diep in-geworteld, dat hy ook een angel van waerheyd schijnt te hebben. Die van zulk een vonnis zyn; dat het Iacht, daer Aelius den Rhijn mede op-gevaeren en te Nymegen, daer Beatrix zich doen op-hield, geland is, niet van een levendigen Swaen zy voort-geschooven, dan alleen aen 't voorste ofte binderste eynd, als mede (zoo ick gisse) in 't zeylen de vaeneren en geschilderden Swaen hebbe vertoon, ende daer van zyn Van ontleent, (want niet alleen in onse, maer ook in oude tijden yeder schip zyn byzonderen naam voerde, als, by voor-beeld, van een Dolsijn, Centaüwer, Lecuit, Haen, waer door het van andere wierd bekend en onderscheyden) slaen de spijker wel op 't hoofd, dan en ontdekken ofte en weeten niet van dese vertelling het pit ofte gebeymenis. Mijne meeninge zoude zyn, dat Aelius ofte Elias als een Griek en On-christen daer mede heeft willen beteykenen het over-spel van zyn lands-man en Afgod Iupiter, welken de Dichters versteren onder de gedaente van een Swaen te hebben geboeleert met Leda, en deze Leda wt een ey-dop te hebben geteelt, behalven Helena de brand-stoexter van den Griexen en Troyaenschen oorlog; de tweelingen Castor en Pollux, die naderhand in den hemel ende tot sterren verbeeven zyn, welke men zeyd door hun zoete invloeyingen den schippers op zee en weg-vaerdige luyden (gelijk Aelius was) behulpzaam te wezen en helder weder aen te brengen. Hier van heeft men zelf bewijs wt de H. Schrift. Na drie maenden (zege * Paulus) voeren wy af in een schip van Alexandryen, hebbende tot een teeken Castor en Pollux. De Swaen is op gelijk een wijze verbeerlyke, quem caelo Iupiter ipie Impoluit, formæ pretium qua cepit amantem. Ovid. Effen alzo heeft ook Iupiter Europa op*

* *Asf. A. post. c. ult. vers. II.*

een Stier door de zee wech gevoert , dat is , op een fchip den Stier geheeten. *Ideoq̄ue Europa poëris dicitur falfo fubvecta iuvenco. Ende dit is 't geen ick onlanx in beknoopte rijmen , gefchreeven aen den Heer Herm. Theod. Cæfar Deken van Cleve , hebbe vervat: Turris olorinæ , valeat , deliria quifquis Æstimat , & quicquid fabula plebis habet. Alius adveniens pictum præfixit olorem, Agnomen Graiæ præfidiumquerati : Quo Iovis & notos Leda signaret amores , Ac geminos , nautis fidera faufta , Deos. Hæc vera eft , vero vel proxima , gentis origo. Vivus at eft vester , Clivia , Cæfar olor.*

Defetrouwende te Nimmegen met *Beatrix* , eenigfte dochter van *Diderick* leften Heer van Cleve ende *Beatrix* Gravinne van Teifterband , is eerfte Grave van Cleve gemaekt. Hy was beroemd om fyne geluckige dienften tegens de Vriefen ende andere volken voor *Karel Martell* gedaen , dien hy ook te Colen wt fyne gevangenis had verlost. Naer *Balduin* is gekoemen zyn zoon *Lodewijk* , ende defen na drie iaeren zonder geboorte afgaende , *Everbard* , wt wiens lendenen de volgende Vorften van Cleve zijn gefprooten. Van defen *Everard* kreeg *Robert* te erffenis het Graeffchap van Teifterband , t welk , als elders aengeroerd , niet alleen t eyland van Bommel , Thieker-weerd , t gebied van *Heusden* , *Arkel* , *Altena* , *Vianen* , *Culenburg* en *Bueren* in zyn kring befoort , maer ook tgeen van de *Leck* en *Linge* tot de oude *Maes* toe was geleege. *Robert* had drie zoonen , *Diderick* , van wien , naer t spliffen van de Heerlikheeden , is afgedaeld de ftam der Graven van *Altena* ; *Robert* , eerfte Heer van *Heusden* , ende *Lodewijk* Grave van het nu soo gefcheurde Teifterband ; wiens nakoemelingen ende met naemen *Ansfrid* Biffchop van Utrecht de overentzige gedeelten van Teifterband onder de naefte bloed-vrienden gingen vergeeven , voor behouden mede den Kerken van Utrecht en Luyk haer aendeel. Ten felven tijde ofte eeniaer laeter , is de Keyfer naer Nimmegen verreyfd , houdende aldaer een Rijxdagh. Doen zyn eerst wt-gebrooken de oorfaeken van der wlandigen wrevelmoedigheid tegens hem : waer wt grouwlyke onheylen , en in t byfonder de beklæglyke en bittere onruften van zyne voor-zoonen zijn veroorfaekt , die de te zwaerder waeren , vermits hy zyn na-zoon *Karel* meer fcheen te dragen. Als de Biffchoppen mede haer vergift hier onder mengden , wierd de Keyfer soo wijd gebraght , dat hy op haer en zyner zoonen goed believen den ftaff quijtende , in een Klooster moefte verfhuylen. Ende hoewel hy binnen kort in zyn ftact wierd herfteld , zijn er nochtans andere onderlyke werreryen gereefen , welke hem en t rijk hebben gekrenkt en tot borgerlyke onlusten aenleydinge gegeven.

9. De Noord-mannen van verre hier op locrende , lieten fich dunken ontslaegen te zyn van t oude beftect , ofte immers redelyk , dat men een nieuw met hen beraemde. Op dien grond is *Wijk te Duerfteden* van hun verwoeft en omgekeerd ; * *Andwerpen* aen koolen geleyd ; ende de vermaerde koop-ftad * *Witbe* aende *Maes* van gelyken door t fwaerd ende de vlam gefchonden. De Vriefen wierden aen toll en fchattingen ver-

* *Andiwerpiam Scriptores isti vocant.*

* *Witba, ita Chronologi; nisi forte Wykam intelligit, suburbium five partem Trajecti ad Mosam.*

bonden. Eenige iaeren daer nae wierd *Walcheren* een Zeeuws eyland ook tol-plichtig gemaekt , ende onder anderen dood-geslaegen *Eginbard* land-waerder t zaemen met *Hemming* , zoon van *Halpdaen* , na dat fy zich in t vechten dapper hadden gedraegen. Aldaer een weynig vertoevende , ende den inwoonderen groot geld af-fchartende , keerden wederom haere macht en wapenen naer *Wijk* , ende omleggende plaetsen , ende zyn eyntlyken met een ryken buyt door-geftreken , laetende aen de Zee , *Rhijn* , *Wael* en elders befettingen , welke met dreygementen en kneevelen alles onder t iock ofte in fchrick brachten. Dit en t volgende iaer heeft de hemel niet alleen met zyne af-fchouwelyke hayr-fterren , maer zelve de aerde met haere bevingen defe ende diergelyke iammeren voor-gespelt. Om de ftadige en droevige stormen der Deenen af te weeren , liet de Keyfer een groot tal fcheepen aen de wtgangen van den *Rhijn* , aen de oevers van de Noord-zee , ende op andere wel-geleegene plaetsen toe-reeden. Waer toe den Keyfer door haere gefanten tot Nimmegen de gantfche Betouw de hulpe-lyke hand aenbood , welke mede doen tot haer verfeekering * *Buert-meesters* , ende * *Landvoogden* heeft verworven. Doch alfoo de Keyfer eensdeels om zyner zoonen onftuymigheid , eensdeels door * *ouderdom* en fiekten af-ging , en flauwhertig wierd , waeren de Noord-mannen van hun voor-neemen niet afte trecken. Want na dat hy , om de quaedheyd van veele te ontduyken , fich na *Duyts-land* had verveogd , ende wederom aen de lucht een nieuwe voor-boode van ongeluck , en andere teyken waerengiefen , lieve God ! wat al neder-laegen zijn doen van dit Noorder volk niet veroorfaekt ! wat al wreedheyden en fchenderyen zyn alle geflachten van menfchen ftactende ouderdom niet over-gekomen ! hoe menige Steden , veftingen ende buerten niet wt-geroofd , ende tot as vernield ! Ende om alleen by te brengen tgeen ons naeft raekt , zoo wierd *Utrecht* in dien tijd als omgewroet en met voeten vertreden , de Biffchop wt fyn ftoel geiaegd , ende genootfaekt nae Keyfer *Lothaer* te vluchten , van wien hy als tot een fchuyt-plaets den * *Odilienberg* , een Klooster op de Roer , heeft bekoemen. Boven andere bleeven *Wijk* , *Nimmegen* , *Colen* , ende *Aken* zelfs niet verfhooend. De Buigt van Nimmegen wierd als in een as-kolk , ende t Keyfer-hoff van *Aken* in een paerde-ftal veranderd. *Frederick* , Utrechtfche Biffchop en nazaet van *Ricfrid* , ftorf in t onfchuld door t beftel van *Iudith* , tweede huysvrouwe van *Lodewijk* , om dat hy haer houwlik met den Keyfer voor onwettig had verklaerd. *Pipin* fpande ook in met veele deugenieten om fyn vader *Lodewijk* de kroone te ontrukken , op een vals wftroyen , dat de Koninginne *Iudith* door eenen Herrogh *Bernard* , van Koninglyke af-komfte , was misbruykt. Hier over wierd fy met bedeckten hoofde in een klooster geweefen , ende haer broeders *Conraed* en *Rudolf* gefchooren. Welke alle de Keyfer by Nimmegen op de *Wael* heeft overwonnen , ende de tot by *Aken* hem te gemoet treckende Koningin , volgens het vonnis van *Paus Gregoris* ende andere Biffchoppen , wederom aen-

† *Siet Buchel in zijne Aenteyk. op Beka , daer hy op het 25. en volgende blad den Biffchop beschuldicht , ende de Keyferin van dezen moord , ende van het haer op-geleyde overfpeel onfchuldicht.*

genoo-

831.

836.

837.

* *Comarchi*
* *Limitum*
praefecti, vel
Comites.

* *Demit al-*
becens ani-
mos capillus.
Horat.

838.

* *Bergas*
vel Mons
S. Petri

genoomen, na dat Hertog Bernard zich voor den Keyseren zyne twee zoonen van het op-geleyde verwijt had gezuverd.

10. Naer Frederick wierd Alfrick negende Bisschop van Utrecht. Grave Rogaer schonk aldoen aen de Kerk van Utrecht een deel van zyne eygen goederen op de Velouw in Gelderland geleegeen, als onder anderen zyne Hof-steeden in 't land † Leomerike, † in de boerschap Thume, Alaringe, Westrehest, in de buerte Duclingen, in 't land * Velouwen, in de buerschap Lone, Sulnende, Wagenwege, Werdup, in de vleckte Huitingoe, in de boerschap Herodna, ende 't geen hy te Seyst, Lifindion, Terfi, en te Theotorn bezeeten hadde. Als in 't volgende iaer des Keyfers Lodewijk, een stuck van 't rijk over Rhijn als syn toe-bescheyden deel hem socht aen te maetigen, reysde de Keyser van Beyeren naer Frankfoort ende wyders na Vrankrijk, zendende Adelbert met een tamelyke macht voor wt, om de Westerkant des Rhijns te bevaeren. Hy selve heeft, laetende syne vrouw ende na-zoon Karel in * Guienne, op 't spoedigste met een vaerdigh heyr nae den Rhijn af-gekoomen, ende op de hacken volgende, syn zoon doot Durlingen en Slavonien tot in Beyeren gedreeven. In de Mey ontrent acht uren, is 'er zulk een Sonne-swijm en duyfsteris op-gestaen, dat men de sterren over dagh aen den hemel konde sien. Waer nae in de volgende maend ontslaepen is Keyser Lodewijk, nalatende drie zoonen, waer van Lottaert en Lodewijk (want Pipin was 's iaers te voren gestorven) wt Ermgard, dochter van Ingeraem Hertog van * Anjouw; ende de derde Karel de Kael wt Judith, dochter van Guelf van Swaeben waeren voort-geteeld. De Keyser had by syn leven de Ryken alsoo verdeylt, dat aen Lottaert toekomen zoude 't Rijk van Austrasien, welkers oog-appel was het hedendaegsche Gelderland; aen Karel * Westrijk, dat is Vrankrijk; ende aen Lodewijk Beyeren, Swaben, ende d'aenpalende landschappen. Dan vermits de vader, als aangeweesen, Lottaert tot Aken by levenden lyve mede-Keyser verklaert, ende eenige iaeren daer nae, op 't sineeken van zyne anderde vrouw, een deel van 't Rijk aen Karel had over-gegeeven, heeft Lottaert over dese scheidinge 't heele rijk in roeren gestelt. Doch eyntlijken wierd ten op-sicht van de onwisse oorlogs-kansen, het kraekeel alsoo beslicht, dat Karel zoude besitten Guienne, Provence, ende tien Graefschappen tusschen de Loire en * Seine, tot dat te * Astenay, een dorp by Reims schier ofte morgen anders wierd besprooken. Lottaert, aldus meester van d'overige deelen van Vrankrijk, is als overwinner van zijn broeder na den Rhijn toe gegaen, ende voor 24^e. Vorst van Austrasien verklaerd. Als hy nu doende was met den Rhijn allenthalven te beschantzen, is 'er onder de broeders op nieuws een harde oorlog ontsteeken, om Lodewijk halven; die door Lottaert, op het aenraeden van Oigâr Bisschop van Ments, en Adelbert Grave van Metz eerst wierd aengetast. Als Lodewijk met Karel tegens hem in-spande, was Lottaert genoot-

saekt de vlucht te neemen, ende de zaek weder aen goede mannen te stellen; tot dat te * Verdun wierd beslooten, dat Lottaert behalven 't gebied van Narbonne en Lottringen, Italien als Keyser zoude beheerschen; Lodewijk Duytsland; Karel Franken-land van de Maes tot aen de zee; Pipin, bestorven kind van zijn vader Pipin, de landschap van Guienne.

11. Middelertijd stelden de Noord-mannen handen en voeten te werk, om de Vriesen en Betouwers in 't geheel onder te brengen. Van drie geweldige veld-flaegen verlooren zy den eersten; in de twee leste boven leggende, sloegen eene groote macht menschen ter neder, ende verbernden op nieuws Wijk te Duersteden. Dese Stad was doen meerendeels beslaegen met Deenen, onderzaeten van * Erick, volgens verdragh tusschen den geweeften Keyser Lodewijk en zijn broeder Harold op-gericht. Dese waeren, (gelijk het gebeurd) om 't belyden van 't Christengelooff by de Noord-mannen hun lands-luyden allermeest gehaet. Erick wierd naderhand met een valsche kladder van verraed by Keyser Lothaer vuyl gemaekt, aengegrepen, ende aen banden geleyd; dan eerlang wt de boeyen breekende, is, om zich zelven te verseecken, ter vlucht nae 's Keyfers broeder Lodewijk, Koning van Duytsland toe-gereysd. Aldaer in schut aengenoomen zijnde, ging zijn woon-plaets, met 's Konings believen, van stonden aen neemen in dat gewest van Saxen, 't welk naeft aen Denemarken belend; ende door geweld ofte goede woorden een degelijk getal van zyne lands-geuootten aen de hand krijgende, nam voor zijn kans ter zee te waegen, ende 's Keyfers landeryen aen de strand van de Noord-zee vyandlijken te bespringen, ende door te stroopen. Van daer den Rhijn opwaerts vaerende, bemachtigde op nieuw de Stad Wijk, ende behield ze na krijs-gebruik in spijt van Lottaer. De Keyser siende hem daer niet weder, dan met merklijken af-brek en bloed-storten, wt te stooten, is door zyne Gefanten met hem over-koemen, dat Erick nae verkregeene genade acht zoude neemen, dat des Keyzers tollen en inkomsten niet mochten worden verkort, ende de paelen van zijn bedrijf, zonderlinge tegen den in-brek van zijn landsvolk, wel blyven beschutt. Welke beloften hy met groote trouw en neerstigheyd heeft betracht, ende allenthalven de deuren van den Rhijn ende de Friesche Watten van de Noord-sche zee-haenen gezuvert. Waer over 't gebeurde, dat zy het luyk hier geslooten vindende, Karel en de Fransche kust gingen aenspreken, ende van daer tot in 't hert zyner landen in-drongen. Keyser Lothaer is, na dat hy in 't klooster van Prummen was gegaen, wt het leeven gescheyden, achter-laetende by zyne vrouwe Ermgard drie zoonen, Lodewijk, Karel, ende Lottaert.

12. Lodewijk de oudste wierd Keyser in stede van zijn vader, ende Lothaer Koning van Austrasien. Omtrent desen tijd is gestorven meer-gemelde Robert, eerste Heer van Heusden, hebbende tot een erfgenaem Balduin. Men seyde, dat dese in zyne ionge iaeren met Reinald Grave van Aniou naer Engelland treckende, nae dat hy onder den Koning Edmund, ofte (zoo hem andere heeten) Elderick lang had gedient, des selfs dochter Sophie eenige iaeren daer nae steelsche

* Verdu- num.

842.

* Siet op 't iaer 824.

850.

855.

856.

839.

840.

* Aquitania

* Dux Andium. Andegavenfis.

* West- richa.

* Sequana, * Astenia- cum.

† Pagus Leomerike, de Lijmers. Pagus isto aeo idem notabat, quod Gallorum pays. ‡ Appellativa haec expressivus in gratiam curiosorum, qui existis nomenclationes sepe urbium villarumque aut eliere aut extorquere amant. Ad nostrum Nomencl. * Felua pagus.

wijze heeft ontvoerd, ende binnen Heusden tot zyne vrouwe genoomen. Dat de Koning, nae veel onder-zoekens, in den iaere 870. nae dood van *Balduin*, zyne dochter te Heusden betrappende, zoo zy roode zijde op een rood wiel zat en spon, door tusschen-spreken van zyne vrienden zoude zijn bevreedigd: ende voorts zyne neven *Edmund* en *Robert* met hem neemende, gewilt hebben, dat zy, tot gedachtenis van haers moeders weder-vaeren, van wapens zouden veranderen, ende in plaetz van acht goude staffen, voortaan voeren een purpuren rad in een verguld veld, op den helm een blauwe kroon, ende tusschen twee ezels-ooren een purpuren wiel. De eene zoon *Edmund* zoud in Engelland zonderlijfs-erven zyn over-leeden; doch *Robert* met geschenken van sijn oom naehuus gekeerd, ende aldaer ten houwelyk bekoemende *Adelheid* Gravinne van *Zutphen*, de volgende Heeren van Heusden hebben voort-geteeld. Voor desen tijd speur ick niet, dat by yemand elders gewagh gemaekt word van 't Graeffschap *Zutphen*. Eenige iaeren herwaerts melden de Iaer-schriften van grouwzaam onweder, ende verscheydene over-loopen der zee, die de Maes en Rhijn rugwaerts iaegende, landen, huysen, ende heele boerschappen met menschen en vee zouden hebben om-gekeert, ende de steeuwigste boomen wt den grond geruckt. Eenige doen daer by, dat de inwoonders ten dien tyde, om 'telkens zulk een gevaer en in-breuk niet af te wachten, den Rhijn in de *Leck* gingen af-leyden, ende dat alsoo door 't op-zwellen van de *Leck* de middel-Rhijn allenxkens is verminderd en toe-gestop. Doch andere houden de *Leck* ouder, ende lang te voeren door * *Domitius Corbulo* Veld-heer van Keyser *Claudius* te zyn gedolven. Twee iaeren laeter is Vlaenderen ver-eedeld geworden met den naem van een Graeffschap.

860.

* Sint op het 2. boek, 862.

13. Daer nae zyn *Lothaer* Koning van Aufrasiën nieuwe en geen geringe moeyten aen boord gekoemen, over het verwerpen van zyne huysvrouwe *Tietberg*, onder 't dexel van bloedschand, ende 'ther-trouwen van *Vastrade*, ofte *Waldrade*. Want nae dat hy van Paus *Niclaes* was gedwongen, *Tietberg* zyne eerste en wetyke vrouwe te behouden, keerde hy nochtans weder tot zyne oude kuyren, ende braght *Tietberg* zoo verre, dat zy door brieven den Paus boodschapte, wt vryen wille den Koninglyken staet af te gaen, die *Vastrade*, als echte wijf van *Lothaer*, alleen toe behoorde. Dan de Paus kondschap hebbende zulx wt enkel dwang te zyn geschreeven, gebood ze haere weerdigheyd niet op te seggen, ende zond met een brieven aen de Bisschoppen van Vrankrijk, Duytsland, ende aen den Koning zelf, met scherpe bestraffingen ende ook vloeken, zoo hy sich weder-spanigh aenstelde. Maer wanneer naer den doodlyken afgang van *Niclaes*, *Adriaen* den Pausselyken stoel bekleede, schreef *Lothaer* dadeliken aen den Paus, om by hem te verwerpen 't geen sijn voor-zaet hem had af-geslaegen, te weeten verloff om nae *Romen* te koemen. *Adriaen* wijd-loopigh andwoordende, heeft ten lange lesten hier in bewillight. Te *Romen* eerlyken in-gehaeld, ende daer nae onder-vraegd zijnde, of hy des voriges Paus last, van *Tietberg* voor zyne echte en eenige bed-genoot te erkennen, ende zyne boel *Vastrade* van hem te wijfen,

869.

had achter-volgd, zeyde hier tegens, dat hy die vermaeningen niet anders als hemeliche boodschappen had gaede geslaegen: zyne edele en hoff-beiagh verklaerden in tegenwoordigheyd mede, de zaak rechtvaerdelyken zoo, als geseyd, te zyn geschaepen. Daer op ontfinght *Lothaer*, die de hoogwichtigheyd van dese daed niet genoeg en behertigde, het heylige Avondmael wt handen van den Paus, ende met blijdschap wt *Romen* gaende, wierd in de Stad *Luka* vande koorts aengegreepen, ende voorts nae * *Piacenza* zijnde gevoerd, seyde aldaer de wereld en zyne boel goeden nacht. Zyn dood was van een Stert-ster voor-gekondigd, daer op eene aerd-bevinge volgde, ende een ysfelyke hongers-nood over gants Vrankrijk en Duytsland, zoo dat de menschen, als gras op 't veld, verdweenen.

14. *Karel de Kaele*, onaengesien hy wel wist dat 'er naerder erven waeren, stelde sich wt eygen drift in 't besit van Aufrasiën, ende naer *Aken* verreyfende, ende voort naer *Nimwegen*, ging een verbond maeken met den Deenschen *Erick*, die te *Wijk* en daer rondom den heerschap speelde. Nae veele kyvagien wierd eyndlyken het Rijk van *Lothaer* in gelijke deelen gescheurd. In welke scheidinge *Lodewijk* Aufrasiën heeft verkreegen; vermits onder sijn lot van de Schrijvers worden gerekend *Trier*, *Colen*, *Aken*, 't Graeffschap van *Teysterband*, een etten-deel van den boven en beneden Maes, beneffens *Utrecht*, de *Betouwe*, *Lingen*, ende twee stukken van *Vriesland*. Ten dien tyde was binnen *Colen* een Kerkelyke vergaderinge, bygewoond van drie Opper-Bisschoppen, *Luibert* van *Ments*, *Bertuls* van *Trier*, ende *Wilbert* van *Colen*, behalven noch van andere Saxische Bisschoppen. Daer nae verdeylde *Lodewijk* op een Rijx-dag tot * *Forcheym* zyne Vorstendommen onder zyne zoonen. De navolgende twee iaeren deden de Noord-mannen een aanloop op den oever-streek van *Lodewijk*, leggende den inwoonderen een schattinge op; dan sijn van 's Keyfers leger weder wt-geftooten. Naer een felle winter deses iaers kam een seer dorre foemer, dat het hoy en koorn op 't veld verftikte; ende daer nae een groote hongre en pest-tijd. 't Volgende iaer verscheen in den foemer een Sterre nae 't Noorden, die tegen de gemeyne wijze zyne flickerende hayr-straelen van een sprejde: in een oogenblick sagh men daer nae een vreesfelyke water-vloed, ende korteling des Keyfers af-sterven in 't gebied van 't *Milaenen*, ende ook op 't naeste iaer de dood van *Lodewijk* † den Duytschen, Koning van Aufrasiën. *Karel* nae zyne nalaetenschap haekende, trock met een macht van volk naer *Colen*, ende allenthalven door zyne volmachtigers de Landsheeren van Aufrasiën, ofte met giften ofte met dreygementen, aen sijn zijd, zonder dat hem de quaede tyding van den in-val der Noord-mannen met een vloote van honderd scheepen in Vrankrijk af-schrickte. *Kaerleman*, eerst-geboore van *Lodewijk*, was in *Italien*: *Karel de Dicke* de iongste in *Swaben-land*; *Lodewijk* de middelste te *Francfort* by sijns Vaders lijk. Dese verstaende de stoutheyd van sijn oom

† *Mediolanum*.

‡ *Ludovicus Germanicus*.

Karel,

* *Placentia*.

870.

* *Forcheym*.

872.

873.

874.

875.

Karel, ende dat hy zich aen den Rhijn had gelegerd, ging met een hand vol volks aen den Noorder-boord vanden stroom, verzoekende dat hy zich doch wilde gerust houden. *Karel* op geen bloote woorden passende, gaf tot antwoord, dat hy met zijn broeder *Lodewijk*, ende niet met de zoonen was verdraegen. *Lodewijk* bemerkende zijns ooms dwarzigheyd en slimme aenslaegen, ging met een machtigh heyr over Rhijn, ende sloeg niet wijd van * *Andernach* *Karel* wt het veld. Hier op vervoegde zich *Lodewijk* naer Aken. Doen wierden de vaderlyke Rijken onder de broeders alzo gescheydeld, dat *Karel-man*, Beyeren, Hongaryen, Carinthen, neffens 't Rijk van Slavonien, Bohemen, ende * *Mehren* be-erfde, ende Koning van Beyeren werd geheeten. *Lodewijk* nam nae hem *Oost-Franken*, *Duringen*, *Saxen*, ende 't geen over en weder den beneeden Rhijn zich op-doet, daer nu *Gelderland*, *Over-Yssel*, ende eensdeels *Vrieland* te sien is, ende schreef zich Koning van *Oost-Franken-land*; koemende nu allenxkens in ongebruyk den haem van *Austrasien*: Aen *Karel* werd *Swaben-land*, neffens eenige Steeden van † *Lotrijk*, toe-geleyd, ende de naem van Koning van † *Swaben*. 't Volgend iaer nam weg hun oom en gemeynen vyand Keyser *Karel* den *Kaalen*, die by * *Vercelli* storf aen 't vergift, zoo menzeyde, hem door zijn Genees-meester *Zedechias* een Iode toe-gereykt.

877. 15. *Lodewijk* ging dat deel van *Lotringen*, 'twelk by zijn over-leeden oom door vuyft-recht was in-gehouden, tegen zijne broeders met effen

† *Regnum Lotharij, Lotharingia, Loraine.*
 † *Rex Alemanniae.*
 * *Vercellae.*

schtotelen verdeelen, ende te Aken over-winterende, beschreef te *Francfort* een Rijk-dag, daer *Karel-man* zijn aendeel op *Lotringen* aen zijn broeder *Lodewijk* over-gaf, die het met zijn anderen broeder *Karel* gelijker-hand deylde. Wederom naer Aken koemende, trad in bespreck en verbond met *Lodewijk den † Stamelenden*; zijns ooms *Kaerels* zoon, die effen te vooren door *Paus Johan* te † *Troyes* in *Vrankrijk* Keyser was gekroond. Dan dit besteck liep haest te niet, wt zaeke de Keyser binnen kort te * *Compiagne* kam te sterven, hebbende tot zijn navolger *Karel den Dicken*, zoone van *Lodewijk* Koning van *Beyeren*. Zijn broeder *Lodewijk* Koning van *Austrasien*, verneemende de dood van den Franschen Koning, werd belust op des zelfs Rijk, ende voerde tot dien eynde zijn volk over de *Maes*. Doen alles zich tot een oorlog liet aensien, wierden de zacken door weder-zijds gefanten tot een billijk verdragh gebragt. De *Austrasier* nae zijn land keerende, werd by 't bos van *Ardenne* van een sterken hoop *Noord-mannen* beiegend. Aen beyde zijden werd het heyr in geleen gesteld, ende wacker gevochten. Der *Noord-mannen* eenigste oogmerk was, met een rijken buyt zich weder na hunne vbotte op de *Schelde* te begeven. Waer over zy dwars door der *Franken* troppen dringende, de over-winninge wel lieten aen *Lodewijk*, die hem echter duyf kam te staen, vermits het verlos van zijn bastaerd-zoon *Hugo*, die onder de dooden werd gevonden, ende in 't Klooster van *Lauwertheym* besteld ter begrafenis.

† *Baluis.*
 † *Treca, Trecaffes.*
 * *Compendium, urbs Picardiae.*

879.